

5. Реформування пенітенціарної системи України (урядовий опис реформи) URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya> (дата звернення: 12.01.2026).

6. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). UN General Assembly resolution 70/175 (2015).

7. CPT/Inf (2024) 20. Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment from 16 to 27 October 2023. Strasbourg, 26 April 2024.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-14>

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ Й КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Веденєєв Дмитро Валерійович

доктор історичних наук, професор,

провідний науковий співробітник,

Міжвідомчий науково-дослідний центр

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

Семенюк Олександр Георгійович

доктор юридичних наук

перший заступник керівника,

Міжвідомчий науково-дослідний центр

з проблем боротьби з організованою злочинністю

при Раді національної безпеки і оборони України

м. Київ, Україна

Організована злочинність (ОЗ) та корупція оцінюються провідними дослідниками цього явища як негативне суспільне явище, пов'язане зі створенням та функціонуванням організованих злочинних угруповань, вчиненням ними злочинів, консолідацією злочинного співтовариства та поширенням кримінальної субкультури, що у сукупності призводить до істотного зниження рівня кримінологічної безпеки [1].

Спеціалісти відзначають такі загрозові й перспективні риси сучасної ОЗ як, зокрема, посилення міжнародного (транснаціонального) характеру організованих злочинних угруповань (ОЗУ), утворення ними аналогів транснаціональних компаній, що займаються злочинним бізнесом, перехід (із початком повномасштабної війни після 24 лютого 2022 р.), чималої частини очільників злочинних угруповань до дистанційного керівництва організованою злочинною діяльністю з-за кордону. Транснаціональна організована злочинність стала ключовою проблемою для багатьох країн ЄС, адже несе серйозну небезпеку верховенству права та загрожує серйозними наслідками для економіки, соціального розвитку та громадян. Станом на 2023 р. лише в Європі (оціночне) діяло близько 3600 міжнародних організованих злочинних утворень [2].

Тривожною обставиною, на думку провідних дослідників-кримінологів, виступає діяльність в Україні організованих угруповань екстремістської спрямованості, що породжує загрозу національній безпеці, стає фактором ескалації жорстокості й насильства, дестабілізації соціально-політичної ситуації, загрожує подривом авторитету держави серед населення. Особистій безпеці громадян несуть загрозу транснаціональні форми ОЗ – наркобізнес, торгівля людьми, нелегальна міграція, кіберзлочинність, екологічні злочини [3, с. 2].

Ба більше, транснаціональна злочинність пов'язує Україну зв'язками із кримінальними ринками, контрабандними шляхами, що з'єднують Росію та Україну й проходять через окуповані території, світовими контрабандними хабами в Одесі та інших портах на Чорному морі, заводами в Україні, на яких виробляються заборонені експортні товари, брутальними злочинами, пов'язаними з порушеннями прав людини. Напрямами протиправної діяльності опікуються професійні кримінальні елементи, котрі справляють злочинний вплив на безпекову ситуацію у державі в цілому.

ОЗУ перетворилися на симбіоз ділків тіньової економіки, озброєних груп, що обслуговують їх, та корумпованих державних службовців різних рівнів. Ослаблення державного контролю за ситуацією в країні, зазначають провідні дослідники, «дає можливість криміналітету задавати тон, диктувати свої правила поведінки, ідеологію, субкультуру, любіювати вигідні їй правові, організаційні і тактичні рішення легітимної влади, здійснювати активну протидію правоохоронним структурам» [4].

В 2021 р. у рейтингу злочинності від ГІТОС Україна займала 34-те місце серед 193-х країн світу та третє у Європі. У 2023 р. у рейтингу злочинності від ГІТОС відбулися зміни і Україна зайняла 31-те місце

серед 193-х країн світу та друге у Європі. Активізувалися нові види злочинів, такі як фінансові злочини та кіберзлочини [5, с. 118].

Окрім того, в умовах глобалізації ОЗУ та їх транснаціональні форми ведуть до формування т.зв. «глобального кримінального простору», котрий стимулює, зокрема, обмеження реального суверенітету держав, масштабних розкрадань національних багатств, легалізації прибутків, отриманих злочинним шляхом, формування симбіозу міжнародної корпоратократії (підміни моделі національної держави моделлю «держави-корпорації» із реальною владою потужних транснаціональних корпорацій), транснаціональної злочинності з її збройними формуваннями та розвідувально-терористичними структурами, міжнародних терористичних організацій мережевого типу, діяльності спецслужб та приватних військових компаній із втручання у внутрішні справи незалежних держав.

Між тим, на думку експертів Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД), в Україні не здійснюють системної роботи щодо запобігання корупції. За більшістю відповідних напрямів заходи реалізуються вибірково, що без доповнення іншими потрібними змінами в підсумку не призводить до усунення корупціогенних чинників. Проведеними НІСД дослідженнями доведено, що на 31 березня 2025 р. результативність виконання Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки за більшістю напрямів, орієнтованих на запобігання корупції, можна оцінити лише як середню, причому в межах трьох напрямів вона наближається до низької. Це стосується напрямів «Будівництво, земельні відносини та інфраструктура», «Сектор оборони», «Врегулювання конфлікту інтересів, дотримання загальних обмежень та заборон, правил етичної поведінки», де результативність є меншою за 50 %. Найбільш проблемними блоками антикорупційної практики вважаються: запровадження дієвих механізмів запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; усунення корупціогенних чинників у судовій системі; реальне запровадження інституту лобіювання як альтернативи корупційним практикам; подолання корупціогенності державного регулювання підприємницької діяльності; налагодження ефективного корпоративного управління в державному секторі економіки для запобігання корупції; забезпечення дієвості владно-громадської співпраці в антикорупційній діяльності [6, с. 21-25].

Високий рівень корупції залишається серйозною системною соціальною й ментальною проблемою. Сам чинник корупції виступає деструктивним фактором суспільних настроїв та легітимності влади. Згідно опитуванням щодо соціально-політичної ситуації, проведеним Центром соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС» у червні

2025 р., 82,6 % респондентів оцінили рівень корупції як «високий» або «дуже високий». Високий рівень корупції на державному рівні респонденти відзначали найчастіше (48,5 %) серед явищ, що виразно негативно впливають на загальну ситуацію в країні. 55,1 % опитаних вважала, що відповідальність за збереження високого рівня корупції в країні несе влада загалом, а на думку 40,3 % опитаних – антикорупційні органи (НАБУ, САП, НАЗК) [7].

Соціологічні опитування свідчать, що «найважливішими для населення соціальними цінностями є безпека, сила, порядок, нормативність та рівність». Станом на 2024 р., за даними Інституту соціології НАН України, сумарна частка тих, хто цілком або радше погоджується з твердженням про надто велику в Україні різницю в доходах між різними групами населення є значною. 48,7 % респондентів вважає, що умови життя в Україні для більшості населення є поганими велику в Україні різницю в доходах між різними групами населення є великою. Як наслідок в українців зберігається досить великий рівень роздратування через наявну соціально-економічну нерівність (4,81 бали за десятибальною шкалою). «Понад те, – зазначають науковці Інституту соціології НАН України, – у складних умовах війни, коли громадяни роблять запит на суспільну солідарність, цей рівень роздратування перевищив довоєнний показник». На думку соціологів, як небезпечні для внутрішньополітичної стійкості та згуртованості можна сприймати оцінки респондентами українського суспільства як несправедливого. Майже половина опитаних (47,8 %) вважають його саме таким, ще майже 40 % – на межі й лише 12,5 % оцінюють як справедливе [8, с. 37, 47, 187–189].

Література:

1. Прокоф'єва-Янчиленко Д. СОСТА УКРАЇНА: досвід проведення оцінювання загроз серйозної та організованої злочинності. *Актуальні питання удосконалення боротьби з організованою злочинністю в умовах правового режиму воєнного стану*. зб. матеріалів круглого столу (м. Київ, 20 червня 2024 року). Київ : НА СБУ, 2024. С. 124–125.
2. Коба В. Проблемні питання протидії організованій злочинності. *Посилення спроможностей СБ України та взаємодія зі складовими сектору безпеки і оборони (27 вересня 2024 року)* : зб. матер. міжвідомч. наук.-практ. конф. : у 2-х ч. Ч. 1. Київ : НА СБ України. 2024. С. 96–98.
3. Єпринцев П.С. Теорія і практика запобігання організованій злочинності в Україні. Реферат дис. доктора юрид. наук. 12.00.08. Хмельницький, НА ДПСУ, 2023. 40 с.

4. Користін О.Є., Кирилюк О.С. Сучасна парадигма протидії організованій злочинності. Актуальні проблеми координації та взаємодії правоохоронних та інших державних органів, що беруть участь у протидії організованій злочинності під час воєнного стану: Збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 24 травня 2023 року). Київ : НА СБУ. С. 58–61.

5. Гораш О.С. Сучасний стан і тенденції відтворення транснаціональної та організованої злочинності в Україні в умовах війни. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2. С.116–125.

6. Запобігання корупції як пріоритетний напрямок антикорупційної політики в Україні : аналіт. доп. / [Комашко В. В., Кравченко С. О.]. Київ : НІСД, 2025. 26 с.

7. Соціально-політична ситуація в Україні: дослідження Центру соціальних та маркетингових досліджень «СОЦИС», червень 2025 р. URL: <https://sosis.kiev.ua/ua/2025-06-25/>

8. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-15>

DUE PROCESS TA ВИСНОВКИ З РІШЕННЯ ЄСПЛ NAYYEM V. UKRAINE

Гловюк Ірина Василівна

*докторка юридичних наук, професорка,
Заслужена юристка України, адвокатка
м. Одеса, Україна*

Нещодавнє рішення ЄСПЛ «Nayyem v. Ukraine» (Application no. 21174/23) [1] знову актуалізувало дискусію щодо оцінки допустимості доказів у контексті належного суб'єкта доказів, яка, в принципі, не вщухає з 31.08.2022 року через Постанову ВП ВС [2]. Зважаючи на важливість цих питань, є потреба детального дослідження рішенням ЄСПЛ та його можливих наслідків для правозастосування та правотворення в Україні.

Отже, ЄСПЛ зазначив:

– Суди встановили, що сторона обвинувачення не надала документів, які підтверджували б повноваження слідчих і прокурорів на здійснення кримінального провадження, а отже – на розкриття матеріалів досудового розслідування та пред'явлення обвинувачення підсудним.